

УДК: 811.161. 2'373.2

doi: 10.12958/2227-2844-2019-2(325)-17-24

Єлісєєва І. О.

klochko.t83@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0900-4935>

кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри загальних дисциплін,
Вінницький навчально-науковий інститут
Національного університету Державної фіскальної служби України
Вінниця, Україна

Клочко Т. В.

<https://orcid.org/0000-0001-6993-4432>

викладач української мови та літератури,
Вінницьке відділення Ірпінського коледжу економіки та права
Вінниця, Україна

АНТРОПОНІМІКОН ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

З прадавніх часів відколи людина заговорила перед нею постало питання імені (персоніфікації, назви). З поширенням писемності та подальшим розвитком цивілізації це питання тільки набувало більшого значення, охоплюючи різні сфери діяльності людини та суспільства. Так ще з давніх-давен звучання імені пов'язувалось із сутністю предмета (істоти) та вважалось результатом упорядкування свідомості.

Окреслене питання стає ще складнішим, коли йде мова про власні імена, більше того особові. Завдяки імені людина виокремлюється як особистість, воно гарантує її тотожність та вказує на належність особи до певної соціальної спільноти і пов'язує її з окремими історико-культурними координатами. На протязі довгого часу антропонімія, як наука, вивчала походження та частотність особових імен і займалася складанням антропонімічних словників, що підтверджує актуальність даної теми.

Дослідження даної проблеми відображено у працях таких видатних науковців: Ю. Карпенка, В. Німчука, О. Реформатського, Ю. Ісата, Л. Скрипника, Н. Дзятківської, Р. Керсти, М. Худаша, Ю. Редьки, С. Бевзенка, Л. Масенка, Г. Глинського та інших, у яких висвітлено особливості словотворення, мотиваційні фактори та історія походження українських імен та прізвищ. Завдяки науковим розробкам Л. Скрипника, Н. Дзятківської, С. Веселовського, Н. Петровського, А. Суперанської, Л. Масенка, Г.М. Глинського створено ряд словників власних імен та прізвищ.

Метою даної статті є з'ясування сутності та застосування антропоніміконів латинського походження.

У сучасній лексиці досить потужний пласт займають власні імена, які з давніх часів викликають зацікавленість науковців. Такий сталий інтерес має зрозуміле пояснення, бо антропоніми виступають самим простим засобом заохочення природної комунікативної необхідності ідентифікації та виділенні конкретної особи серед собі подібних.

Антропоніміка – це розділ ономастики, що вивчає власні назви людей – антропоніми. Антропоніміка досліджує особливості утворення антропонімів, основні принципи номінації людини, шляхи переходу апелятива в антропонім і навпаки, хронологічні характеристики антропонімів, їхні зміни в часі, виникнення різних форм найменування людини, словотвір різних класів антропонімів, функціонування тих чи тих антропонімів у мові на різних хронологічних зрізах (Гримашевич, 2011: 60-67.). Антропоніміку застосовують також у вирішенні практичних питань: правопису антропоніміконів, передачі їх іншою мовою тощо.

З огляду на це, зазначимо, що під антропоніміконом варто розуміти значення одиничної власної назви або сукупності власних назв, які виступають у ролі ідентифікуючого фактору людини. У більш широкому вимірі дане поняття варто розуміти як ім'я будь-якої особистості. До антропоніміконів можна віднести ряд особових імен, імен по-батькові, прізвищ, прізвиськ, патронімів, матронімів, андронімів та псевдонімів.

Зростаючий інтерес до вивчення та наукового аналізу особових назв, притаманних різним народам, сприяє активному розвитку антропоніміки. На світ з'являються масштабні монографічні дослідження, наукові розробки, релізи міжнародних ономастичних симпозіумів, національних нарад з антропонімії та інших заходів порідненої тематики, які останнім часом відбуваються майже щороку.

Підвищений дослідницький інтерес до сучасних та історичних особових назв різних народів, теоретичний аналіз питань антропоніміки на тлі загального процесу розвитку антропоніміки як науки не виглядають випадковими, а зумовлені, перш за все, практичною та науковою потребою у подібних знаннях, та особливим місцем антропоніміки, як у межах мовознавства, так і в цілому у межах гуманітарних наук. Оцінити особливості сучасного антропонімікону, його розвиток можливо лише за умови аналізу історичного контексту формування даного явища.

У період до Середніх віків переважаючими були, як правило, двоскладні германсько-німецькі особові імена з конкретним значенням, другим компонентом у яких були прикметники, завдяки яким ім'я отримувало статеву ідентифікацію: для чоловіків -hart, -mar, -bert, -fried, -brecht, -brandt, а для жіночих імен: -hild, -burg, -run, -gund, -flat, -lind. Можна припустити, що домінуючим мотивом при виборі імені було його значення, що з очевидністю витікало із складових. (Sprachdienst, 2014: 112].

Із приходом на терени Київської Русі християнства (кінець IX ст.) стали набувати поширення імена та назви давньоєврейського, грецького, латинського походження, які заміняли древньоруські. Звісно, мова не йшла про тотальну заміну особових назв, а лише про співіснування та взаємну трансформацію. Цей факт призвів до того, що сучасний склад християнських імен має досить різнобарвне походження. Так більшу частину становлять імена грецького, латинського та давньоєврейського походження; незначна доля належить іменам тюркського, арабського, перського, індійського, германського, кельтського походження та деяким іншим. Досить слов'янізовані форми імен у подальшому продовжували трансформацію в умовах змін мовного оточення.

Історичні дослідження показали, що за три століття (приблизно 750-1080 рр.) було утворено близько 1000 нових імен. У зв'язку з цим виникла необхідність надати особі так зване розпізнавальне прізвище. Пов'язані вони були в першу чергу з ремеслом або професією власника, наприклад, мірошник, коваль, тощо. З огляду на це, можна з впевненістю сказати про побутову або фахову діяльність предків окремих власників сучасних прізвищ, з виникненням яких нинішнє покоління ніяк не пов'язано. Треба зазначити, що утворення прізвищ, які передаються у спадок, носить суб'єктивний характер. Стосовно імен спостерігається дещо інша картина.

В 15-16 ст. поширення набувають імена грецького та латинського походження. Деякі з цих імен знаходяться на піку популярності і сьогодні: Alexander, Maximilian, Julia чи Sophia. Якраз походження імені ставало тут головним мотивом його вибору (Sprachdienst, 2014: 112]. На рис. 1 відображено структуру антропонімів на сучасному етапі розвитку суспільства.

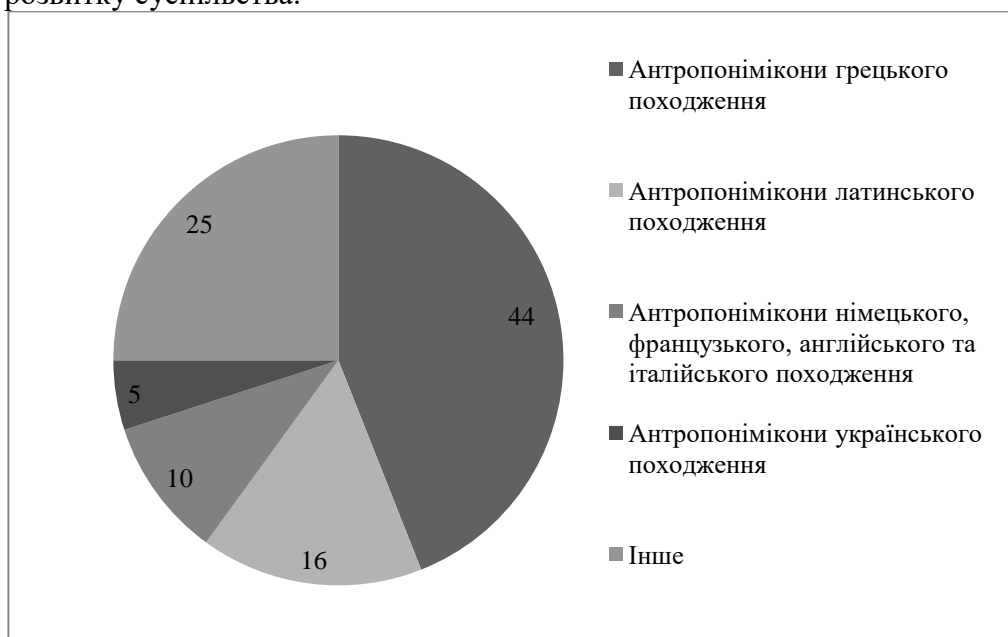

Рис. 1. Структура антропонімів на сучасному етапі розвитку, %

**-розроблено за матеріалами (Федоришина)*

Аналіз власних імен української мови, свідчить про те, щонайбільш поширені запозичення з грецької (42-44%) та латинської (20-22%) мов, досить велика група імен єврейського походження (12-16%) і зовсім незначна кількість ономастичних запозичень з німецької, французької, англійської, італійської та інших мов (9-10%). Щодо власне українських, аточніше слов'янських імен, їх налічується не більше 3-5% (див. рис. 1) (Федоришина: 2). Вчені досить часто дискутують з приводу частки антропонімікону окремої мови, що складають особові імена запозичені з інших мов, оскільки тенденції сучасного розвитку свідчать про постійне зростання такої складової. Так за останні роки набувають поширення мусульманські імена, частіше турецького або арабського походження. Слід зауважити, що деякі імена з турецької мови не асоціюються з «чужими», бо стали невід'ємною частиною антропонімікону. Серед найбільш відомих імен латинського походження можна виділити наступні (див. табл. 1).

Таблиця 1

Найбільш відомі антропонімікони латинського походження

Чоловічі імена	Характеристика	Жіночі імена	Характеристика
Валерій	З латини перекладається як сильний і здоровий. З дитинства володіє мужністю і силою.	Наталя	З латини означає рідна. Має характер м'який і спокійний. Володіє високою моральністю і честю.
Віктор	Перекладається як переможець. Безсумнівно, бійцівські якості і прагнення до перемоги - його особлива характеристика.	Тетяна	Похідне від імені царя Татія. Володіє бойовим характером. Прагне згладжувати напружену обстановку.
Марк	З латинської перекладається як молоток. Володіє сильною волею і твердістю характеру.	Валерія	Валерія. Перекладається як сильна і здорова. Їй властива непередбачуваність. Цікава і дуже обережна.
Костянтин	Перекладається як твердий і постійний. Володіє високою активністю, з радістю вирішує навіть найскладніші справи.	Вікторія	Перекладається як перемога. Темпераментна і любить бути в центрі уваги. Має високий творчий потенціал.

Антон	Перекладається як розлогий і широкий. Любить аналізувати характер оточуючих його людей і ситуації, здатний до самоаналізу.	Марина	Перекладається як морська. Імпульсивний характер. Володіє приголомшливою силою волі.
Валентин	Перекладається як сильний і здоровий. Може бути надзвичайно сентиментальним і навіть запальним.	Регіна	Перекладається як цариця. Завжди досягає поставленої мети.
Роман	З латині перекладається як римлянин. Це самостійна, допитлива особистість. Вплинути на нього дуже складно.	Валентина	Перекладається як сильна і здорова. Жінка завжди прагне до відвертості.
Віталій	Перекладається як життєвий. Чоловік дуже розвинений не тільки духовно, а й фізично. Його розум розважливий.	Лілія	Означає - біла квітка. Тендітна особистість зі спокійним і приємним характером.
Максим	Перекладається як превеликий або найбільший. Досить чуттєва особистість, має гарне відчуття гумору.	Карина	Перекладається як погляд вперед. Товариська і привітна особистість.

**-розроблено за матеріалами ([Імена латинського походження: Електронний ресурс])*

Більшості латинських імен притаманна благозвучність. Вони завжди були і залишаються вживаними та затребуваними, незважаючи на «моду» на рідкісні та екзотичні, неординарні імена. Не секрет, що ім'я особи, якщо не визначає її характер, то здійснює дуже серйозний вплив на його формування, отже на майбутнє власника. Написання латинських імен відрізняється зазвичай простою заміною букв. Для таких імен притаманна наявність твердих приголосних, часто має місце поєднання приголосних, що додає звучанню рішучості та більше підходить особам чоловічої статі.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене, щодо сучасних тенденцій розвитку антропонімікону особових імен, можемо констатувати той факт, що для латинських імен у складі української антропонімії притаманна як наявність лексичних різновидів, так і функціональна роздвоєність, тобто вживання цих імен виконувало декілька функцій. По-перше, функція основного засобу ідентифікації – особове власне ім'я. По-друге, функція додаткового засобу

ідентифікації – ім'я-прізвисько. Тривала адаптація таких імен до давньоруської мови сприяла тому, що вони органічно ввійшли в український побут як невід'ємний засіб особистої ідентифікації, кардинально змінили подальші шляхи та динаміку розвитку слов'янських автохтонних імен.

Список використаної літератури

1. Гримашевич Г., Дем'янчук Т. (2011) Особові імена в сімейній сазі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». Студентські лінгвістичні студії (2), 2011 – С. 60-67. **2. Імена** латинського походження. Латинські імена чоловічі та жіночі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pan-ta-pani.com/119370-imena-latinskogo-pohodzhennya-latinski-imena-cholovich-ta-zhinochi.html> **3. Федоришина Л.** Від Даздраперм Нінелівних до Атлантид Лимонівних. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imena.uaclub.net.ua. **4. Sprachdienst 2014** – Der Sprachdienst. – 2014. – №3., Р. 89-124.

References

1. Hrymashevych H., Demianchuk T. (2011) Personal names in the family saint Mary Matios "Almost never the other way around". Studentski linhvistychni studii (2), 2011 c. 60-67. [in Ukrainian]. **2. Names** of Latin origin. Latin names for men and women. URL: <http://pan-ta-pani.com/119370-imena-latinskogo-pohodzhennya-latinski-imena-cholovich-ta-zhinochi.html> [in Ukrainian]. **3. Fedoryshyna L.** From Dazdraperm Ninelyevny to Atlantis Limonovnyh. URL: www.imena.uaclub.net.ua. [in Ukrainian]. **4. Der Sprachdienst.** (2014) No3. P. 89-124.

Слісєєва І.О., Ключко Т.В. Антропонімікон латинського походження: сутність та застосування

У статті охарактеризовано сутність та особливості застосування антропоніміконів латинського походження. Антропоніміка виступає у ролі розділі ономастики, яка призначення для вивчення власних назв людей - антропоніміконів. Антропоніміка також застосовується в дослідженнях особливостей утворень антропонімів, основних принципів номінації людини, шляхів переходу апелятивів у форму антропонімів і навпаки, хронологічних найменувань людей, їхніх змін у часі, словотворення різних типів та видів антропонімів, функціональних особливостей різних антропонімів у мовах різних народів. Антропоніміку застосовують також у вирішенні практичних питань: правопису антропоніміконів, передачі їх іншою мовою тощо. З'ясовано, що під антропоніміконом варто розуміти значення одиничної власної назви або сукупності власних назв, які виступають у ролі ідентифікуючого фактору людини. У більш широкому вимірі дане поняття варто розуміти як ім'я будь-якої особистості. До антропоніміконів можна віднести ряд особових імен, імен по-батькові,

прізвищ, прізвиськ, патронімів, матронімів, андронімів та псевдонімів. Проаналізовано сутність та характеристику найбільш відомих антропонімів латинського походження.

Ключові слова: власні назви, імена, антропоніміка, антропонім, словотворчість.

Елисеева И.О., Клочко Т.В. Антропонимикон латинского происхождения: сущность и применение

В статье охарактеризованы сущность и особенности применения антропонимикон латинского происхождения. Антропонимика выступает в роли разделе ономастики, которая назначения для изучения имен людей – антропонимикон. Антропонимика также применяется в исследованиях особенностей образований антропонимов, основных принципов номинации человека, путей перехода апеллятивов в форму антропонимов и наоборот, хронологических наименований людей, их изменений во времени, словообразования различных типов и видов антропонимов, функциональных особенностей различных антропонимов в языках разных народов. Антропонимику применяют также в решении практических вопросов: правописания антропонимикон, передачи их на другом языке и тому подобное. Установлено, что под антропонимикон следует понимать значение единичной собственного или совокупности имен, которые выступают в роли идентифицирующего фактора человека. В более широком измерении данное понятие следует понимать как имя любой личности. К антропонимикон можно отнести ряд личных имен, имен отчество, фамилий, прозвищ, патронимов, матроне мел, андронимов и псевдонимов. Проанализированы сущность и характеристику наиболее известных антропонимикон латинского происхождения.

Ключевые слова: собственные названия, имена, антропонимика, антропонимикон, словотворчество.

Yeliseieva I.O., Klochko T.V. Anthroponimicon of Latin origin: essence and application

The article describes the essence and features of the use of anthroponimicons of Latin origin. Anthroponymism acts as a section of onomastics, which is the purpose for studying their own names of people - anthroponymic. Anthroponymy is also used in the study of the peculiarities of the formations of anthroponyms, the basic principles of the nomination of man, the ways of moving appellations into the form of anthroponyms, and vice versa, chronological names of people, their changes in time, word formation of various types and types of anthroponyms, functional features of various anthroponyms in languages of different nations. Anthroponymy is also used in solving practical problems: spelling of anthroponymics, transmissions in another language, etc. It was found out that under anthroponimicon one should understand the meaning of a single personal name or a set of own names that

act as a person identifying a factor. In a broader dimension, this concept should be understood as the name of any person. Anthroponimicons include a number of personal names, patronymics, surnames, nicknames, patronymics, matronym, andonyms and pseudonyms. The essence and characterization of the most famous anthroponimicons of Latin origin are analyzed. It is proved that Latin names in the composition of Ukrainian anthroponymy are characterized by the presence of lexical varieties and functional divisions, that is, the use of these names fulfilled several functions. First, the function of the main means of identification - personal own name. Secondly, the function of the additional identification means is the name-nickname. The long-term adaptation of such names to the Old Russian language contributed to the fact that they organically entered the Ukrainian way of life as an integral means of personal identification, radically changed the further ways and dynamics of the development of Slavic autochthonous names.

Key words: own names, names, anthroponymics, anthroponimicon, word-formation.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2019 р.

Стаття прийнята до друку 26.03.2019 р.

Рецензент – к.філ.н, ст.викл. Вінницького
національного технічного університету,
Ю.В. Поздрань